

FRANCE STUKL

UPRAVA IN ARHIV OBČINE ZMINEC
(1897—1945)

Zgodovina

Samostojna občina Zminec, sestavljena nekako po letu 1854 iz davčnih občin Sv. Barbara, Sv. Ožbolt, Staniše in Zminec, je delovala prvotno po ureditvi občin iz leta 1849.¹

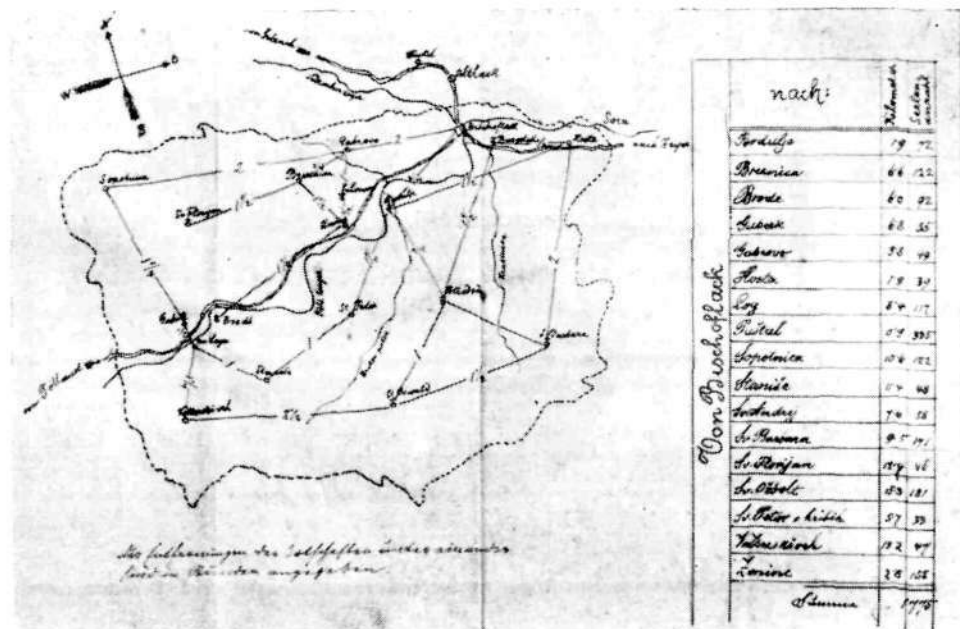
Po letu 1866 se je občina Zminec združila z občino Škofja Loka,² kjer so zminške zadeve vodili kot zadeve »podobčine« Zminec, ali samo »občine«, prečrtali pa so besedo »mestna«. Samostojne zminške zadeve so se nanašale predvsem na denar in proračun, drugi akti pa so se vodili skupaj z loško občino (skupen delovodnik). Čeprav je izkazana številka loška, je vedno v aktu zaznamovano, da gre za osebo ali stvar iz podobčine ali kar na splošno iz Zminca.³

Združitev obeh občin se po mnenju nekaterih občanov očitno ni obnesla, saj so že leta 1887 hoteli osamosvojiti občino Zminec.⁴ Tega leta je deželni zbor v Ljubljani predložil nov načrt občinskih redov, katerih namen je bil: »razdeliti postavno delovno področje med župnije in nadžupnije — ali podobčine in velike občine.«⁵ V Loki so želeli, da se podobčina Zminec osamosvoji,⁶ vendar se je ta obojestranska želja izpolnila šele leta 1897.

V Škofji Loki je bil ustanovljen poseben odsek za ločitev podobčine Zminec od mesta. Poleg loškega župana Nika Lenčka so bili v odseku še odborniki Avgust Sušnik in iz podobčine Janez Sever in Andrej Rupar. Pozneje se je ta odsek še razširil.⁷

Občinski odbor je na seji 11. januarja 1894 vložil na deželni odbor prošnjo za ločitev občine. Župan in svetovalci utemeljujejo ta sklep s tem, da je pred 1866 Zminec bil samostojna občina in ima še vedno ločeno premoženjsko upravo, razen ubožnega zaklada.⁸ Glede ubožnega zaklada je svetovalec Avgust Sušnik poizvedel pri deželni vladi, kako se v takih primerih ločijo ubožni zakladi; dobil je odgovor, da po številu prebivalcev.⁹ V aktu sledi nato natančna razdelitev, ki pa se je zavlekla še v prva leta 20. stoletja, ko so jo končali.¹⁰

Na seji občinskega sveta mestne občine Škofja Loka so se občinski možje (iz podobčine Zminec) Janez Sever iz Puštala, Jakob Florjančič od Sv. Barbare, Jakob Volčič iz Gabrovega in Andrej Rupar od Sv. Andreja »izrekli v imenu svojih soobčanov, da se naj ločijo vse vasi in sela, ki ne leže v katastralni občini Škofja Loka, torej tudi vas Puštala od sedanje zveze z mestom Škofja Loka in da se naj združijo v samostalno kmetsko občino z imenom Zminec.« Pod Loko naj bi ostala vas Vincarje, ležeča v k. o. Škofja Loka.

Skica o medsebojnih razdaljah krajev zminjske občine

O tem je občinski svet mestne občine Škofja Loka sestavil zapisnik brez navedbe mnenj drugih članov sveta. Kot prilogo so izdelali še zemljevid dotedanje občine Škofja Loka s tabelo oddaljenosti krajev in številom prebivalstva v posameznih vaseh.¹¹ Predloženi obseg nove občine Zminec se je ujemal z obsegom prejšnje občine iz leta 1854, le da so hoteli pritegniti še k. o. Puštal. Zato je deželni odbor kranjski zahteval, naj občinski odbor sprejme jasen sklep glede k. o. Puštala.¹² Odgovora na to zahtevo za sedaj še ne poznamo. Pač pa dajejo obravnave deželnega zbora kranjskega¹³ splošen pregled, ki ga povzamemo iz poročila: Pred pričetkom veljavnosti občinskega zakona z dne 17. februarja 1866. leta, dež. zak. št. 2, je obstajala samostojna občina Zminec z davčnimi občinami Sv. Barbara, Sv. Ožbolt, Staniše, Sopotnica in Zminec, medtem ko je občina Škofja Loka obsegala občini Škofja Loka in Puštal. Po navedenem zakonu sta se združili obe občini, vendar poročevalec ni mogel dognati, zakaj se je to zgodilo, ker tistega akta ni našel. Združitev pa je povzročila spore, ker so bili interesi mesta Škofje Loke drugačni kot interesi kmetске podobčine. Podobčini ni bil pri srcu razvoj mesta, zato se je v občinskem zastopu bojevala za večino in »prav lahko se pripeti, da bi bil za župana v Loki izvoljen kak kmetovalec iz Sopotnice ali od Sv. Barbare.« Združitev občine se tudi ni obnesla v šolstvu. Za šolo godne otroke iz podobčine Zminec so samo enkrat tedensko poučevali v Škofji Loki. Tudi c. kr. okrajno glavarstvo v Kranju z vlogo dne 13. avgusta 1895, št. 10397, ter c. kr. deželna vlada z dne 31. januarja 1896, št. 113, sta podpirala vlogo loških meščanov.

Po mnenju deželnega odbora imata obe občini sredstva za izpolnjevanje dolžnosti. Loka ima 2208 duš in 6088 gld. 40,5 kr. predpisanih neposrednih davkov. Pri občini, ki naj bi se na novo ustanovila, pa je 1775 prebivalcev in

3497 gld. vpisanega davka, kar kaže, da bo novoustanovljena občina prav lahko samostojno izhajala. Težave bodo, posebno pozimi, za stike z županom. Vendar so ravno take težave po vseh občinah v Poljanski dolini in tudi pri sedanji občini Škofja Loka.

C. kr. deželna vlada je še sprožila vprašanje, ali ne bi bilo pametno pustiti Puštal pri Škofji Loki, ker je nekdanja občina Zminec tudi bila brez Puštala, ki je bil pod Loko. Vendar so ugodili občinskemu zastopu v Loki, ker bi se Puštal sam še teže uspešno postavil »majoriziranju Loke«.

Razločitev imovine se je že izvedla, ker je podobčina svojo imovino že do tedaj samostojno upravljala. Podobčina naj se ustanovi kot občina Zminec, ker vas Zminec leži nekako v sredini šesterih davčnih občin in ker je vas poleg deželne ceste, je posebno primerna za županov sedež.

Na XVIII. seji deželnega zbora 9. julija 1896¹⁴ so o zgoraj navedenih argumentih razpravljali in sklep o delitvi občin sprejeli. Poročevalec dr. Tavčar je poročal, da se je upravni odsek posvetoval in soglasno menil, naj se prošnji ugodi oziroma naj se pritrudi predlogu deželnega odbora. Nato je deželni glavar odprl splošno razpravo, pri kateri sta se oglasila poslanca Globočnik in Kalan. Globočnik je ponovil misel, kako bi bilo, če loški župan ne bi bil iz Loke, kar bi bilo mogoče, saj so pri zadnjih volitvah zmagali meščani samo v I. razredu, v II. in III. volilnem razredu pa vaščani. Kmečki župan ne bi bil pri roki, kar bi bilo posebno neugodno, npr. v primeru vojne. Poslanec loške okolice Kalan pa je pripomnil, da si razdružitve ravno tako žele prebivalci mesta kakor tudi okoličani.

»Visoki deželni zbor je sklenil:

1. Priloženemu načrtu zakona se ustavno pritrudi.

2. Deželnemu odboru se naroča, da temu načrtu zakona izposluje Najvišje pritrjenje.«

Po nasvetu deželnega zbora vojvodine Kranjske je 12. januarja 1897 cesar Franc Jožef ustvaril iz dosedanje selske občine Škofja Loka, dve samostojni selski občini: selsko občino Škofja Loka, obsegajočo davčno občino Škofja Loka, in selsko občino Zminec, sestavljeno iz davčnih občin Sv. Barbara, Puštal, Sv. Ožbolt, Sopotnica, Staniše in Zminec.¹⁵

Ob komasaciji občin leta 1933¹⁶ se je občina Zminec povečala za občino Sora, ki pa se je že leta 1935 hotela priključiti občini Stara Loka, kar pa ji ni uspelo.¹⁷ Tudi med nemško okupacijo je občina Zminec obstajala še naprej in imela sedež v Puštalu. Tako je delovala od 1897 do 1945, ko je z narodno-osvobodilnimi odbori zrasla nova organizacija krajevne oblasti in uprave, brez kontinuitete s prejšnjo občino. Kot kaže je bil sedež občine od vsega začetka vedno v Puštalu, čeprav so leta 1896 v deželnem zboru navajali kot razlog za ustanovitev občine centralno lego samega Zminca. Občinski aparat je bil sestavljen iz župana, tajnika (včasih ga tudi ni bilo), občinskega sluga in redarja. V letu 1934 je občina dobila nov statut¹⁸ in po njem imela sistematizirana mesta občinskega delovodje, zvaničnika, služitelja, cestarja in neplačana župana.

Iz leta 1938 je ohranjen popis arhiva in inventarja občine.¹⁹ Posebno popis arhiva je pomemben, saj sega nazaj do leta 1897, daje pa podatke tudi za občino Sora. Spisi arhiva in inventarja so razdeljeni v štiri točke: A. Arhiv, B. Nepremičnine, C. Premičnine, D. Občinska knjižnica. Zapisovanje pa ni popolnoma dosledno po točkah, saj npr. pod točko A vidimo, da citira obiljavne deželne zbora, državne zakonike in službene liste. Pri točki D do-

daja razne normalije, zapisnike, obračune, pravilnike itd. Pri točki C navaja npr. še katastrske knjige in občinske mape k. o. Sora in Draga. Pod točko A je najbolj zanimivo gradivo, saj lahko primerjamo ohranjenost arhiva iz leta 1933 in današnje stanje arhiva. V tej točki je tudi precej podatkov o arhivu občine Sora.

Ureditev arhiva

Arhivsko gradivo občine Zminec, obsegajoče spisovno gradivo in knjige, je prišlo v arhiv po osvoboditvi, verjetno takoj leta 1945²⁰ v razsutem stanju, pomešano med gradivom drugih občin, in pred letom 1968 še ni moglo priti na vrsto za sistematično arhivsko obdelavo. Pač pa je že ob sestavi Vodnika po arhivih Slovenije ekipa Državnega arhiva Slovenije, ki jo je vodila tovarišica Marija Verbič, skušala po možnosti s pregledom urejenega gradiva ugotoviti glavne sestavine fonda.

Ugotovitve so bile naslednje: »Ohranjeni so zapisniki sej občinskega odbora za l. 1906—1941 in občinske uprave za l. 1933—1941, splošni spisi iz l. 1906—1934 z delovodniki in kazali do l. 1941, delovodnik o vojaških zadevah za l. 1906—1918, popis prebivalstva l. 1900, popis živine l. 1919, seznam obrtnikov in trgovcev v občini (s. d.), gradbeni načrti ter računsko gradivo (občinski proračun l. 1931, blagajniški kontrolnik občinskega proračuna za l. 1936—1937, razdelilnik dohodkov občine, depozitni dnevnik prejemkov in izdatkov za l. 1938—1939.

27 knjig in 10 fasciklov (1,25 tm, tekoči metri); stopnja obdelave: »2.«²¹ Teda j ugotovljeni deli fonda so bili zloženi v zabojih, toda so se očitno pozneje zonet pomešali.²² V popisu navedeni fascikli so z vrvico povezane, po širokem preganjenem manjše skupine spisov. V primeru, da bi bili spisi razgrnjeni, bi bilo gradiva še manj kot 1,25 tm. Ob začetku urejevalnih del leta 1968 so bile knjige delno že opremljene z neko signaturo (neodvisno od celotne sistematike fonda) in so stale v omarah, medtem ko so bili spisi še razbiti, pomešani med druge fonde in arhivsko neidentificirani.

Gradivo občine Zminec, zbrano iz drugega gradiva, obsega približno 2 tm. Količinsko gradivo ni enakomerno ohranjeno. Delovodniki so skoraj v celoti ohranjeni, medtem ko spisi včasih manjkajo za cela leta in sploh začno v majhnih količinah šele leta 1902. Ohranjenost gradiva v tehničnem postopku je zadovoljiva. V popisu arhiva in inventarja leta 1938 je ohranjenost gradiva seveda še popolnejša, dodan je npr. delovodnik 1936—1938, poštna knjižica itd. Pri nekaterih knjigah so naslovi tako nepopolni, da je težko ugotoviti identiteto.

Strukturalni popis fonda

(Najprej strukturalna enota, nato številna tehnične enote in izvleček iz inventarnih podatkov)

1. Zapisniki sej občinskega odbora in uprave, 1; Nevezani in nepopolni zapisniki 1906—1918 (1922), materiali in duplikati za 1929—1934, 1938. Pri protokoliranih zapisnikih se s pomočjo delovodnika najde spisovno gradivo o obravnavanih zadevah. Zapisniki v zvezi z domovinstvom in podporami so uvrščeni med spisi. — 2—5; Vežani zapisniki 1922—1928, 1933—1941.

2. Računi, proračuni in računške knjige, 6; Popis imovine 1933, 1938 (tudi Sora), 1941. Za 1938 tudi popis arhiva; letni računi podobne deloma s pri-

logami 1879—1880, 1882—1896. Proračuni (le deloma z ustreznimi spisi) 1906 do 1917, 1921—1923, 1930—1932, 1935, 1937—1938. Blagajniške knjige in denarni dnevnik, deloma občinske blagajne deloma ubožnega sklada ali obeh 1905 do 1906, 1911, 1917, 1931—1939; proti koncu tudi letni računi in druge računске zadeve.

3. Delovodniki, 7—20; Delovodniki 1898—1936, 1938—1945 in vojaški opravilni zapisnik 1926—1931.

4. Spisi po letih, 21—30; Spisi 1902, 1904, 1906, 1908, 1911, 1913, 1917—1918, 1922—1942. Spisi so po letih količinsko različno ohranjeni, pri vsakem letu pa si slede: prezentirani in datirani spisi; vojaški spisi; samo datirani spisi; razglasi; volilni materiali itd.

5. Gradbene zadeve, 31; Skoraj v vseh primerih so ohranjeni poleg prošnje za ogled in oglednega zapisnika tudi načrti. Zanimivi so zato, ker kažejo konservativnost v stavbnih tipih (lesena gradnja spominja še na barok) in razporeditvi prostorov.

6. Vojaške zadeve, 31—34; Sezname obvezancev kopne vojske in mornarice 1897—1928, rekrutacije iz časa stare Jugoslavije.

7. Osebné zadeve in sezname, 35—41; Domovinske, kazenske, poselske, obrtniške, zdravstvene, kmetske zadeve, gibanje prebivalstva.

Podroben inventar vsebuje rubrike: signatura, vrsta gradiva, leta, originalni naslov, folio ali stran, opozorilo na vsebino in opomba. Ker se v temnejo pri urejanju drugih fondov še najti posamezni spisi, izvirajoči iz občine Zminec, gradivo še ni popolnoma urejeno niti folirano, vendar ni pričakovati nikake spremembe v zgoraj navedeni strukturi.

O p o m b e

1. J. Polec, Uvedba občin na Kranjskem l. 1849/1850, ZČ, 1952/53, str. 686—732; zlasti str. 720. Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani od 28. decembra 1895 do 11. julija 1896, 37. zv., str. 505. Ustno poročilo upravnega oddelka o razdružitvi selske občine Škofja Loka v dve samostojni občini (poročevalec dr. Tavčar, diskutanti Globočnik in Kalan, XVIII, seja 9. julija 1896 k prilogi 56. — Priloga 56, str. 573; Poročilo deželnega odbora o razdružitvi selske občine Škofja Loka v dve samostojni občini — poročevalec dr. Tavčar. — 2. Deželni zakonik 1866, II., str. 4. Postava, s katero se razglša občinski red in red za volitve po občinah. Prim. dež. zak. (Kr.) 1854, drugi razdelek, št. 5, str. 28. — 3. Ugotovljeno po ohranjenih spisih v fondu občine Škofja Loka. — 4. Spisov o odcepitvi podobčine Zminec se je nabralo toliko, da so v arhivskem fondu mesta Škofja Loka združeni v posebnem fasciklu, ki smo mu pri urejanju dali naziv: Občinska uprava. Prednji podatek je iz spisa z dne 12. X. 1887, št. 1202. — 5. Ibid; spis z dne 12. II. 1887, k št. 1326. — 6. Spis kot v op. 4. — 7. Spec. fasc. občinska uprava, passim. — 8. Spec. fasc. občinska uprava, spis z dne 16. nov. 1894, št. 1778. — 9. Ibid; spis z dne 5. 4. 1894, št. 519. — 10. Ibid; spis z dne 5. 2. 1905, št. 257 in 20. 2. 1905, št. 412. — 11. Ibid; spis z dne 13. 12. 1895, št. 1912. — 12. Ibid; spis z dne 27. 6. 1896, št. 1126. — 13. Obravnave... 37, 1896. P. str. 573, o. d. ad 1. — 14. Obravnave... 1896, str. 505. — 15. Deželni zakonik 1897, III./4. — 16. Službeni list, 1933, 469/73. — 17. Fond občine Sora, spisi iz tega leta za zdaj še neurejeni. — 18. Zminec, t. e. 26. — 19. Zminec, t. e. 6. — 20. Arhiv arhiva v Škofji Loki, spis z dne 11. 3. 1968, št. 19. — 21. Vodnik po arhivih Slovenije, Ljubljana 1965, str. 327. — 22. Iz razgovora z dr. M. Verbičevó dne 17. 8. 1968. Za razne podrobnosti pri takratnem popisovanju se ji najlepše zahvaljujem.

Zusammenfassung

DIE VERWALTUNG UND DAS ARCHIV DER GEMEINDE ZMINEC

Die Gemeinde Zminec, die etwa nach 1854 gegründet wurde, umfaßte ein bergiges Gebiet in der Nähe von Škofja Loka. Nach 1866 wurde sie mit der Gemeinde Škofja Loka vereingt, doch hatte diese Zussamenlegung keinen rechten Erfolg, so daß sie 1897 von der Stadt wieder abgetrennt wurde. Sie bestand bis zum Jahre 1945. Der Autor erörtert die Bemühungen um die Loslösung von der Stadt und bespricht auch das Gemeindearchiv.